

SZEMLE

PÉCSI MÁRTON, MAROSI SÁNDOR ÉS SZILÁRD JENŐ

Budapest természeti képe

Akadémiai Kiadó. Budapest, 1958.

Budapest és közvetlen környékéről megjelent monográfia tudományos életünknek igen jelentős eredménye. Benne a szerző és munkatársainak gondos keze számos kiváló szakember korszerű szemléletű munkáját kovácsolta össze olyan harmonikus egységbe, amelyre hazai viszonylatban, e tárgykörből, ilyen kis területre vonatkozóan aligha van példa.

E vaskos kötetben a főváros földtani felépítésének, földtörténeti kialakulásának, domborzati fejlődésmenetének és mai állapotának, éghajlatának, vízrajzának, növény- és állatvilágának, valamint talajtakarójának mélyreható és részletes tudományos vizsgálata elővarázsolja Budapest és környékének tökéletes természeti képét.

A mintegy 700 oldalas könyv nyolc fejezetben foglalja össze a földtannak, a földrajznak, a geodéziának, az éghajlatnak, a hidrológiának, a növénytanak, az állattannak és a talajtannak legújabb tudományos eredményeit.

„I. *Budapest és környékének geológiája*” című fejezetben Schréter Zoltán, Szóts Endre és Horusitzky Ferenc a terület rövid kutatástörténeti áttekintése után annak földtani kialakulását foglalják össze a történeti fejlődés tükrében. Feltárják a rétegtani viszonyokat és a különböző korú földtani képződmények felszíni és felszínközeli előfordulását. A földtani képződmények földrajzi elterjedését a könyvhöz csatolt 1:50 000-es léptékű „Budapest és környékének földtani térképe” szemlélteti, melyet Szentcsanak Ferenc készített el nagy gondossággal. Az egyes geológiai korok részletes tárgyalása során bemutatják a különböző korú rétegek megkövesült kagyló- és csigafamáját is, nevezetesen a másodkor (középső triász) és a harmadkor (eocén, oligocén, miocén, pliocén) Budapest és környékén ismeretes jellegzetes fajait számos szemléltető képből. Mauritz Béla részletes közettani és ásványtani leírásával egészíti

ki a főváros földtani képét, amelyben sok üledékes kőzet, mint pl. a budai márga, kiscelli agyag stb. kémiai összetételét is közli. Végül Horusitzky Ferenc korszerű szerkezet-tani szintézisével fejeződik be a főváros földtani képének leírása.

II. „*Budapest és környékének geomorfológiája*” című fejezetben Láng Sándor a budai hegység geomorfológiai fejlődéstörténetét foglalja össze. Mondanivalója mélyreható földtörténeti és hegység szerkezeti tanulmányok eredményeire épül, amelynek alapján igen világosan vetíti elénk a külső és belső erők dialektikus összjátékának eredményeként változó relief fejlődésének menetét és a domborzat jelenlegi állapotát. A Pesti-síkság geomorfológiai fejlődéstörténetét Pécsi Márton foglalta össze. Számos részletes kutatás és saját kutatási eredményeinek összevetésével kimutatja a Pesti-síkság eróziós hordalékkúp- és teraszvidék jellegét. Az egyes teraszszinteket nemcsak makromorfológiai vizsgálatokkal különbözteti el egymástól, hanem kavicsanalízis vizsgálatokkal (görgetettség határ, részletes anyagvizsgálat stb.) is bizonyítja azok helyességét. A Pesti-síkság tájrajzában Góczán László, Marosi Sándor, Pécsi Márton és Szilárd Jenő a teraszos síkság domborzatát részletesen ismertetve rámutatnak a területen végbemenő egészen fiatal (újpleisztocén és holocén) mozgások morfológiai szerepére és jelentőségére, különösen a Pesti-síkság völgyhálózatának kialakulásával kapcsolatban. Marosi Sándor Budapest és környéke futóhomok-területeinek morfológiai térképét foglalja össze, tárgyalva annak genetikáját, elterjedését és a futóhomok formákat.

A III. „*Szekuláris mozgások Budapest térségében*” című fejezetben Bendefy László idevonatkozó kutatási eredményeit foglalja össze, amelyekben vízszintes és függőleges mozgásokról számol be. A jelenben észlelhető vízszintes és függőleges értelmű szekuláris mozgások korszerű tanulmányo-

zása kapcsán messzemenő következtetések vonhatók le a földtörténeti múltban lejátszódó egyes változásokról. Erről tanúskodnak a szerző legújabb kutatási eredményei is, amelyek egybehangzan kapcsolódnak Horusitzky F. szerkezet-tani szintéziséhez és a geomorfológiai vizsgálatokhoz.

A IV. „*Budapest és környékének éghajlata*” című fejezetben Bacsó Nándor a főváros éghajlati viszonyait az éghajlati elemek együttes vizsgálata alapján foglalja össze. Részletesen tárgyalja a napsugárzás erősségét és energia-hozamát, valamint a napsütés tartamát, a légáramlások eredetét és irányát, sebességét és erősségét. A hőmérsékleti viszonyokkal kapcsolatosan foglalkozik a talaj hőmérsékletével, a levegő hőmérsékletének átlagaival és változásaival, a léghőmérséklet területi eloszlásával, szélsőségeivel, változékonyságával, gyakorisági értékeivel és napi ingadozásaival. A levegő víztartalmát, a légnedvességet és az elpárolgás, a felhőzet és a köd jelenségeivel kapcsolatosan tárgyalja fel és végül ismerteti a szerző a főváros és környékének csapadékviszonyait, annak évi menetét, területi eloszlását, gyakoriságát, záporok és nagy esők csapadékhozamát.

Az V. „*Budapest és környékének vízrajza*” című fejezetben Góczán László feldolgozta a főváros és környékének ösvízrajzát, nevezetesen a budapesti Dunaszakaszt és mellékvizeinek fejlődésmenetét a pleisztocén folyamán és a holocénben, és megadja a mellékvizek holocénkori vízrajzi viszonyait. Lászlóffy Waldemár és Csermák Béla leírásából megismerjük a fővárosi Dunaszakaszt vízjárásának törvényszerűségeit, hőmérséklet-változásait, jégviszonyait, hordalékát, hordalékszállítását és tájékozódunk a jéges és esőzés okozta árvizekről. Gazdasági vonatkozásban pedig rámutatnak a Duna vízi erejének hasznosítási jelentőségre energiatermelés szempontjából és foglalkoznak az ármentesítés, folyamszabályozás, valamint a főváros vízellátás és a szennyvíz elvezetés nagy fontosságú kérdéseivel. Papp Ferenc és Csallány Sándor összefoglaló képet adnak a budapesti gyógy- és hőforrásokról, azok hozamáról, hőmérsékletéről, kémiai összetételéről. Horusitzky Ferenc Budapest talajvizéről, a talajvíz-fajták eredetéről, a talajvíz elhelyezkedéséről és mozgásáról, Láng Sándor pedig a Budai-hegység karsztvizeitől és a Pesti-síkság lefolyásviszonyairól tájékoztatnak bennünket.

VI. „*Budapest és környékének természetes növénytakarója*” című fejezetben Zólyomi

Bálint a terület természeti tájainak megismerése után foglalkozik természetes növénytakarójának fejlődéstörténetével, az utolsó jégkorszak utáni klíma- és növénytakaró változásokkal. Részletes elemző vizsgálataival feltárja az egyes növénytakarókat jórészt az anyaközet szerint csoportosítva. Így a budai hegységben ismerteti a dolomitok, mészkösziklák legkülönbözőbb növénytakarulásait, a Pesti-síkságon pedig a vizek, árterek, lápok, keserűsós rétek, futóhomok és a löszön kialakult talajok növényzetét, valamint a másodlagos növénytakarásokat.

VII. „*Budapest és környékének állatvilága*” című fejezetben Loksa Imre a főváros állatföldrajzi helyzetképének vázolása után foglalkozik Budapest lakott területének állatvilágával (lakások, pincék, üvegházak, utak, parkok állataival), a budai hegység állatvilágával (a különféle erdők, gyepárulások, sziklák, barlangok állataival), a Pesti síkság és Budapest-vízinek állatvilágával.

VIII. „*Budapest és környékének talajai*” című fejezetben Fekete Zoltán rövid kutatástörténeti áttekintés után, a legújabb kutatási eredmények alapján foglalja össze a főváros és környékén előforduló talajtípusokat és vázolja azok mezőgazdasági hasznosítását. Az egyes talajtípusok földrajzi elterjedését a könyvhöz csatolt talajtípus-térkép szemlélteti, melyet Szűcs László készített.

A könyv egyes fejezeteinek terjedelmében némi aránytalanság mutatkozik. Ez az aránytalanság azonban nem az egyes szerzők nagyvonalúságából ered, hanem tisztán a közreműködő társtudományok fejlődésére vezethető vissza. Míg az egyik tudományágban közel egy évszázados kutatási eredmény, addig a másikban jóformán egy-két évtizedes forrásanyag állott rendelkezésre.

Mindamellettt remélhető, hogy ez a közreműködő tudományágak legjavát szolgáltató, hatalmas összefoglaló munka nagy érdeklődésre tarthat számot a tudományos kutatás, a gyakorlati élet területén és az oktató-, nevelőmunkában is, de a természeti alapok feltárásával a főváros távlati fejlesztési tervének megoldásában is hosszú ideig nélkülözhetetlen kézi könyv lesz.

SZÜCS LÁSZLÓ

Érkezett: 1958. szeptember 2.